

تسمان حقوق

قرآن پر روشنی حقوقی

دکتر حسن ربیعی
استاد دانشگاه علوم قضایی

دکتر سیدمرتضی قاسم زاده
استاد دانشگاه علوم قضایی

دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

تابستان ۱۳۹۴

سرشناسه	قاسم‌زاده، مرتضی، ۱۳۳۹-
عنوان و نام‌پدیدآور	تبیان حقوق: قرآن پژوهی حقوق / مرتضی قاسم‌زاده، حسن‌ره‌پیک
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ۱۳۹۴
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۳۳۶۲-۱-۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
بازداشت	: کتابنامه.
داشت	: نمایه.
زبان دیگر	پژوهش‌نامه قرآنی حقوق.
موضوع	: تفاسیر فقهی
موضوع	: مسائل مستحدثه -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	: اسلام و حقوق
شناسه افزوده	: ره‌پیک، حسن، ۱۳۴۲-

عنوان کتاب: تبیان حقوق: قرآن پژوهی حقوق

ناشر: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

طراح جلد: مجید طوبایی

صفحه‌آرا: زهرا طالعی

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۴

قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۵۰/۰۰۰ ریال

تلفن: ۶۶۷۶۲۵۷۳ - ۰۲۱

معاونت پژوهشی و فناوری

<http://www.ujsas.ac.ir>

Email: pajooresh@ujsas.ac.ir

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست عنوان‌های اصلی

بخش نخست - مبانی، دلایل و دادرسی

فصل نخست - تاریخ حقوق

- مبحث نخست - فلسفه تاریخ ۲۳
- مبحث دوم - تاریخ حقوق خصوصی ۳۱
- مبحث سوم - تاریخ حقوق عمومی ۴۰

فصل دوم - فلسفه حقوق

- مبحث نخست - مبانی و اهداف عمومی ۵۳
- مبحث دوم - قواعد و اصول ۷۰
- مبحث سوم - اخلاق و حقوق ۸۷
- مبحث چهارم - فلسفه احکام خاص ۹۵

فصل سوم - منابع حقوق

- مبحث نخست - کتاب، سنت و عقل ۱۰۹
- مبحث دوم - بنای عقلا و عرف مؤمنان ۱۲۲

فصل چهارم - قانون و قانونگذاری

- مبحث نخست - وضع قانون و نسخ آن ۱۲۹
- مبحث دوم - ابلاغ قانون ۱۴۰
- مبحث سوم - تفسیر قانون ۱۴۵

مبحث چهارم - اجرای قانون و قانون شکنی ۱۵۴

فصل پنجم - دلایل و دادرسی

مبحث نخست - مبنای حجیت دلیل ۱۷۱

مبحث دوم - تأمین و اقسام دلایل ۱۷۸

مبحث سوم - اقامه دعوی ۲۰۱

مبحث چهارم - اصول دادرسی ۲۰۵

مبحث پنجم - صلاحیت ۲۱۲

مبحث ششم - شبهه ها و شرایط دادرسی ۲۱۵

مبحث هفتم - جرایم احکام ۲۲۱

بخش دوم - حقوق خصوصی

فصل نخست - اشخاص

مبحث نخست: اسباب حجر و محجوران ۲۳۱

مبحث دوم: سرپرستی ۲۴۱

فصل دوم - اموال و مالکیت ها

مبحث نخست: مبنای و مفاهیم ۲۵۳

مبحث دوم: اسباب تملک ۲۶۳

مبحث سوم: حدود مالکیت ۲۶۶

مبحث چهارم: اقسام مال ۲۶۹

مبحث پنجم: دلیل مالکیت ۲۷۶

فصل سوم - اعمال حقوقی، تعهدات و تجارت

مبحث نخست: آزادی اراده و حدود آن	۲۸۱
مبحث دوم: ایقاع	۲۹۲
مبحث سوم: قرارداد	۳۰۱
مبحث چهارم: عقود معین	۳۱۶
مبحث پنجم: تعهد	۳۳۷
مبحث ششم: تجارت	۳۴۶

فصل چهارم - مسؤولیت‌ها

مبحث نخست: اصول و معانی	۳۵۳
مبحث دوم: اسباب ضمان	۳۶۵
مبحث سوم: تقصیر	۳۷۴
مبحث چهارم: اسباب معافیت	۳۷۷
مبحث پنجم: جبران و جزا	۳۹۴

فصل پنجم - حقوق خانواده

مبحث نخست: بنیادهای تشکیل و تحکیم خانواده	۴۰۱
مبحث دوم: خواستگاری	۴۰۶
مبحث سوم: موانع نکاح	۴۰۸
مبحث چهارم: جواز نکاح	۴۱۲
مبحث پنجم: عقد نکاح	۴۱۶
مبحث ششم: ولایت در نکاح	۴۱۷
مبحث هفتم: نکاح منقطع	۴۱۸

۴۲۰	مبحث هشتم: شرایط
۴۲۱	مبحث نهم: حقوق و تکالیف عمومی زن و شوهر
۴۳۱	مبحث دهم: تعدد زوجات
۴۳۲	مبحث یازدهم: مهر
۴۴۲	مبحث دوازدهم: نفقه
۴۴۷	مبحث پانزدهم: حکمیت و سازش
۴۴۹	مبحث شانزدهم: نشوز
۴۵۲	مبحث پانزدهم: اضرار
۴۵۳	مبحث شانزدهم: ظهار
۴۵۵	مبحث هفدهم: ایلاء
۴۵۶	مبحث هیجدهم: انحلال نکاح
۴۵۸	مبحث نوزدهم: تفریق زن و مرد
۴۵۹	مبحث بیستم: طلاق
۴۶۸	مبحث بیست و یکم: عدّه
۴۷۲	مبحث بیست و دوم: رجوع
۴۷۴	مبحث بیست و سوم: زنان بدون عدّه
۴۷۵	مبحث بیست و چهارم: ارتداد
۴۷۷	مبحث بیست و پنجم: قرابت و نسب
۴۷۹	مبحث بیست و ششم: نفی فرزندخواندگی و حقوق اشخاص مجهول النسب
۴۸۰	مبحث بیست و هفتم: حقوق و تکالیف اعضای خانواده
۴۸۸	مبحث بیست و هشتم: حضانت

فصل ششم - وصیت و ارث

مبحث نخست: وصیت	۵۰۱
مبحث دوم: ارث	۵۰۸

بخش سوم - حقوق عمومی

فصل نخست - حقوق اساسی

مبحث نخست - مبانی و اهداف	۵۳۵
مبحث دوم - نسام - حقوق و آزادی‌ها	۵۴۴
مبحث سوم - نسوم	۵۸۱

فصل دوم - حقوق اداری

مبحث نخست - شرایط عمومی گزینش - استخدام	۵۹۷
مبحث دوم - شرایط خاص مدیران	۶۰۵
مبحث سوم - شرایط اولویت و ارتقا	۶۰۶
مبحث چهارم - اخراج و پایان خدمت	۶۰۷

فصل سوم - حقوق فرهنگی و اجتماعی

مبحث نخست - امر به معروف و نهی از منکر	۶۱۳
مبحث دوم - حقوق سلامت عمومی	۶۱۸
مبحث سوم - حقوق تزکیه و تعلیم عمومی	۶۳۱

فصل چهارم - حقوق مالی و اقتصادی

مبحث نخست - قواعد عمومی	۶۳۵
-------------------------------	-----

مبحث دوم - منابع درآمد عمومی / بیت المال ۶۳۷

مبحث سوم - تأمین (تعاون) اجتماعی خصوصی ۶۴۲

فصل پنجم - پیشگیری از جرم و جرم‌شناسی

مبحث نخست - تبیین موازین و هنجارها ۶۵۹

مبحث دوم - رعایت هنجارهای اخلاقی ۶۶۵

فصل ششم - حقوق جزا

مبحث نخست - مبانی و قواعد عمومی حقوق جزا ۶۷۷

مبحث دوم - عناصر دیه ۶۹۶

مبحث سوم - حدود ۷۰۶

مبحث چهارم - تعزیر در جرائم غیر مالی ۷۲۰

مبحث پنجم - تعزیر در جرائم مالی ۷۶۹

فصل هفتم - حقوق فراسرزمین و حقوق بشر

مبحث نخست - بنیان‌ها و اهداف ۷۸۳

مبحث دوم - حقوق بشر ۷۹۳

مبحث سوم - حقوق روابط بین‌الملل ۸۰۵

مبحث چهارم - حقوق محیط زیست ۸۱۶

مبحث پنجم - حقوق مکان‌های مقدس ۷۲۱

فصل هشتم - حقوق دفاع و جنگ

مبحث نخست - اهداف ۸۲۹

فهرست عنوان‌های اصلی • ۱۱

- مبحث دوم - بازدارندگی و پیش‌گیری از جنگ ۸۳۲
- مبحث سوم - مشروعیت دفاع و جنگ ۸۳۵
- مبحث چهارم - احکام دفاع و جنگ ۸۴۳
- مبحث پنجم - پایان جنگ، حقوق ایتارگران و آسیب‌دیدگان جنگی ۸۵۳

www.ketab.ir

پیشگفتار

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هِيَ أَقْوَمُ» اسراء / ۹

قرآن کتاب هدایت‌گر بشریت است که خداوند از طریق وحی برای انسان‌ها برنامه جامع حیات دنیوی و اخروی و سعادت را ارسال نموده است. حیات طیبه که فراتر از حیات مادی است مستلزم عمل به دستورات عبادی، اجتماعی و سیاسی قرآن است. قرآن کریم علاوه بر کتاب توحید، نبوت، امامت و ارتباط مخلوق با خالق کتاب قواعد زندگی و حیات جمعی است؛ از این روست که می‌توان ادعا نمود که این کتاب آسمانی بی‌نقص و دربردارنده همه علوم می‌باشد. به این تعبیر همه علوم در افعال و صفات خداوند داخل است و خداوند در قرآن افعال ذات و صفات خود را توضیح می‌دهد. این علوم بی‌نهایت است و در قرآن به صورت کلیات آن‌ها اشاره شده است. خداوند نیز می‌فرماید «زَكَّنَّا عَلَىكَ الْكِتَابَ يُبَيِّنُا لِكُلِّ شَيْءٍ حُدُودَهُ» (قرآن: ۱۷۷) «این کتاب را برای تو آسان گردانیدیم تا برای هر چیزی که یک مسلمان برای سعادت خود بدان نیازمند است در قرآن آمده است امام باقر (ع) می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ - تَبَارَكَ وَتَعَالَى - لَمْ يَدَعْ شَيْئًا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَزَلَّهُ فِي كِتَابِهِ وَنَزَّلَهُ سُوْرَهُ» (نورالتقلین، ج ۲، ص ۷۴) از سوی دیگر حقوق مجموعه قواعد و هنجارهایی است که به زندگی جمعی انسان‌ها انتظام می‌بخشد و حقوق فردی و جمعی را مشخص می‌نماید تا افراد در رابطه خود با یکدیگر و هم در رابطه با دولت و حاکمیت از آن بهره‌مند شوند. در قرآن کریم قواعد حقوقی بسیاری نهفته است، برخی از احکام و قواعد حقوقی و فقهی صراحتاً بیان شده است و بسیاری دیگر از اقیانوس بی‌کران «حقوق الهی» قابل اصطیاد است. کتاب پیش رو که حاصل کار ارزشمند دو تن از اساتید گرانقدر دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری است تلاش مهمی است در حوزه قرآن پژوهی حقوقی. نویسندگان محترم سعی کرده‌اند تا مباحث مهم حقوق مدون را در قرآن جستجو و پژوهش نمایند؛ مباحثی که کمتر در کتاب‌های آیات و احکام مورد توجه قرار گرفته است از این رو این اثر دارای نوآوری و برجستگی است. دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری به عنوان دانشگاه تربیت کننده قضات آینده نظام اسلامی برخورد فرض می‌داند که نسبت به چاپ و گسترش ادبیات قرآنی به خصوص تلاش‌های قرآن پژوهی حقوقی اهتمام ویژه نماید. امید است که همه قضات و دست‌اندرکاران قوه قضائیه و مسئولان بتوانند در راه قرآن و عمل به دستورات نورانی آن گام بردارند.

معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری